

СУЧАСНІ НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА»

©2022 КАЛИНЮК В. Є.

УДК 65.012.8:336.13
JEL: D20; D23; D29; D81; M11; M21

Калинюк В. Є. Сучасні наукові підходи до визначення сутності поняття «економічна безпека підприємства»

У статті досліджено актуальні питання формування економічної безпеки підприємств у сучасних умовах господарювання, які характеризуються динамічно змінюваним середовищем і зростанням кількості та якості загроз. Здійснення стабільної діяльності потребує посилення заходів забезпечення економічної безпеки підприємств у стратегічному та тактичному горизонтах задля підвищення їх конкурентоспроможності. Проведено критичний аналіз існуючих підходів до визначення «економічна безпека» із застосуванням системного підходу та визначено такі її типи: процесний (або діяльнісний); статичний (безпека як «стан»); інтегральний (який поєднує статичний і діяльнісний); системний (безпека як система). Доведено, що залежно від етапу розвитку економіки, наявних продуктивних сил і виробничих відносин формується певний достатній рівень економічної безпеки підприємств, його стійкість і конкурентоспроможність на обраних ринках. Проведення зваженого ефективного управління дає можливість відстежувати вплив негативних чинників на діяльність підприємства, розробляти превентивні заходи для усунення та запобігання їхньому впливу на економічну безпеку, забезпечувати керування досягнення цілей. У результаті дослідження узагальнено характеристики «економічної безпеки підприємства». Її формування має бути поділено на коротко- та довгострокову перспективу, оскільки економічна безпека являє собою важливу здатність якомога ефективніше підтримувати діяльність підприємства й оптимізувати використання наявних ресурсів, а також є основою для забезпечення економічної стабільності, орієнтованої на перспективу.

Ключові слова: економічна безпека, підприємство, наукові підходи, конкурентоспроможність, ефективне управління, загрози, небезпеки, розвиток, стійке функціонування.

Рис.: 1. Табл.: 1. Бібл.: 18.

Калинюк Віктор Євгенович – аспірант кафедри економіки повітряного транспорту, Національний авіаційний університет (просп. Любомира Гузара, 1, Київ, 03058, Україна)

E-mail: viktor2695@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9170-1237>

UDC 65.012.8:336.13
JEL: D20; D23; D29; D81; M11; M21

Kalyniuk V. Ye. The Current Scientific Approaches to Defining the Essence of the Concept of «Economic Security of Enterprise»

The article examines topical issues of formation of economic security of enterprises in the current economic context, which is characterized by a dynamically changing environment and an increase in the number and quality of threats. The implementation of stable activities requires strengthening of measures to ensure the economic security of enterprises in the strategic and tactical horizons to increase the competitiveness. A critical analysis of the existing approaches to the definition of «economic security» using the system approach is carried out and the following types of approaches are identified: process (or activity); static (security as a state); integral (combining static and activity approaches); system (security as a system). It is proved that, depending on the stage of economic development, available productive forces and production relations, a certain sufficient level of economic security of enterprises, along with its sustainability and competitiveness in selected markets, is formed. Implementing a balanced effective management makes it possible to monitor the impact of negative factors on the enterprise's activities, to develop preventive measures to eliminate and obviate their impact on economic security, and to ensure manageability of achieving the goals. The carried out study generalizes the characteristics of «economic security of enterprise». Its formation should be divided into short- and long-term perspectives, since economic security is an important component to fully provide the activities of an enterprise and optimize the use of available resources, and is the basis for ensuring future-oriented economic stability.

Keywords: economic security, enterprise, scientific approaches, competitiveness, effective management, threats, hazards, development, sustainable functioning.

Fig.: 1. Tabl.: 1. Bibl.: 18.

Kalyniuk Viktor Ye. – Postgraduate Student of the Department of Economics of Air Transport, National Aviation University (1 Liubomyra Husara Ave., Kyiv, 03058, Ukraine)

E-mail: viktor2695@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9170-1237>

Реалії сучасних темпів розвитку економіки знаходяться під впливом динаміки інтеграції України до світового економічного простору, а зростаюча глобалізація та зумовлена нею конкуренція загострюють проблеми досягнення економічної ефективності та підтримання фінансової стійкості сучасних підприємств, формування надійного та міцного підґрунтя їхньої економічної безпеки.

Зовнішнє середовище підприємств стає дедалі динамічнішим і невизначенішим, що призводить до виникнення безлічі ризиків і загроз. Разом із ними виникають негативні тенденції функціонування, які потребують від підприємств ефективного управління економічною безпекою, розроблення стратегій економічної безпеки та вдосконалення методів та механізмів їх реалізації для забезпечення стійкої конкурентоспроможності на ринку.

Уринковій економіці економічна, виробнича та комерційна діяльність неможлива без ризику в разі конкуренції або непередбачуваних подій, які безпосередньо впливають на зміну рівня економічної безпеки. Для вітчизняних підприємств це обумовлено інертністю виробничої структури, підвищеною фізичною зношеністю устаткування, зниженням кількості державних і комерційних замовлень, інвестиційною незахищеністю інвесторів від тіньової економіки країни. У цьому контексті особливого значення набуває необхідність розроблення наукових підходів до переосмислення поняття «економічна безпека підприємства» в системі нових економік, які характеризуються зміною акцентів на використання ресурсів і технологій, притаманних ним, що сприятиме підвищенню рівня економічної безпеки на більш сучасній конкурентній основі.

Підвищення рівня конкурентоспроможності та економічної безпеки підприємств стало актуальним питанням також для економічного розвитку країни, фінансової стабільності та здатності залучати іноземні інвестиції. Водночас підвищення конкурентоспроможності підприємств у сучасних умовах потребує оновлення системи управління як основи для забезпечення економічної безпеки, випуску високоякісної продукції, обґрунтування конкурентних стратегій на підставі раціонального використання фінансових, технічних, інформаційних, кадрових і матеріальних ресурсів.

Дискусійні аспекти формування економічної безпеки. Проблематика інтелектуалізації економіки та соціально-економічного розвитку в останні десятиліття досліджувалася багатьма вченими, серед яких: Ареф'єва О. В., Ареф'єв С. О. [2], Коваленко О. В. [5], Козаченко Г. В., Пономарьов В. П. [7], Ткаченко Т. П. [9], Третяк В. В., Гордієнко Т. М. [10], Фень К. С. [12], Шира Т. Б. [15] та ін. Звертають на себе увагу теоретичні підходи та прикладні засади формування економічної безпеки як системи із певними взаємозв'язками та використанням для її підтримки людського капіталу, наявного потенціалу, організаційної культури, ресурсів при збалансуванні розвитку й оновлення виробничих відносин і продуктивних сил, досліджені у працях вітчизняних учених, серед яких: Барташевська Ю. М. [3], Прохорова В. В., Мушнікова С. А. [8]. Суттєвий внесок у дослідження різних аспектів економічної безпеки з позиції впливу на неї інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства, формування системи моніторингу та обґрунтування стратегічних напрямів при визначенні адаптації при змінах у зовнішньому середовищі зробили такі науковці: Ареф'єв С. О. [1], Єршова Н. Ю., Ткаченко М. О., Гаркуша В. О., Мірошник О. Ю., Новак-Каляєва Л. М. [4], Ковальчук А. М. [6], Тульчинська С. О., Чорний Б. П., Салоїд С. В. [11], Чистоклетов Л. Г. [14], Яценко Н. М., Михайлюк С. О. [16], Ковальчук А. М. [17], Kuzior A., Arefieva O., Poberezhna Z., Ihumentsev O. [18] та ін.

Проте, незважаючи на значний науково-практичний доробок у даному напрямі, частина питань залишається недостатньо опрацьованою, а саме: аспекти діяльності підприємства щодо оптимізації елементів системи забезпечення економічної безпеки при впровадженні переваг різних сфер і галузей економіки (економіки знань, цифрової та креативної, інтелектуальної та інноваційної), які необхідно впроваджувати майже в один проміжок часу, в якому вони створюють або синергетичний ефект розвитку, або гальмування, що потребує швидких, інтелектуалізованих рішень із широкими знаннями в управлінській системі. Постійні зміни стану економіки та їхні впливи на перспективи розвитку актуалізують перманентний характер оновлення кількості та якості загроз, тому економічна безпека підприємств залишається об'єктом дискусій, обумовлює подальші дослідження.

Мета статті полягає в уточненні поняття «економічна безпека підприємства» на підставі проведеного критичного аналізу теоретичного підґрунтя задля стійкого функціонування, ресурсного забезпечення, набуття підприємствами додаткових конкурентних переваг.

Ситуація, що склалася із економікою в Україні через повномасштабне російське вторгнення та ведення бойових дій, спонукає до пошуку нових шляхів щодо управління підприємством, а також створення нових шляхів протидії загрозам. Класичні форми управління в реаліях сьогодення втрачають свою ефективність, оскільки підприємствам доводиться постійно адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі; деякі з них певний період взагалі не функціонували, оскільки потребували евакуації на інші території. Зростає варіативність загроз, що породжує обов'язковість створення системи протидії, завдяки якій стає функціонування та постійний розвиток усе більше залежать від високого рівня економічної безпеки.

З точки зору макроекономічного підходу економічну безпеку розглядають Третяк В. В. і Гордієнко Т. М., які вважають, що «економічна безпека – це стан економіки, який за допомогою економічного механізму шляхом використання комплексу заходів забезпечує незалежність, стабільність та розвиток країни» [10]. Таким чином, сучасний напрям досліджень природи економічної безпеки є досить поляризованим. Також визначено рівень, на якому можливі дослідження природи економічної безпеки.

Формування власної точки зору на місце та структуру економічної безпеки при неотехнологічному відтворенні доцільно починати із аналізу еволюції наукової думки щодо даного питання з позиції збалансування розвитку й оновлення виробничих відносин і продуктивних сил. Звичайно, входження в підприємницький обіг поняття «економічна безпека» було зумовлено виникненням кризових явищ, які спо-

нукали підприємців до створення системи протидії. Багато різних викликів, таких як великі кризи, війни, науково-технічний розвиток, а потім індустріалізація, цифровізація та інші, зумовили еволюцію економічної безпеки на всіх рівнях її застосування. Тож для більш чіткого розуміння ретроспективу визначення дефініції «економічна безпека» наведено в *табл. 1*.

Такий розподіл за періодами є досить умовним, оскільки вчені-економісти продовжують досліджувати поняття економічної безпеки з точки зору різних підходів та власного розуміння.

На основі економічних досліджень [6; 14] визначення сутності поняття «безпека» можна звести до чотирьох основних підходів:

- ✦ *процесний* (або діяльнісний);
- ✦ *статичний* (безпека як «стан»);
- ✦ *інтегральний* (який поєднує статичний і діяльнісний);
- ✦ *системний* (безпека як система) (*рис. 1*).

Економічна безпека – це такий стан підприємства, при якому воно може не лише ефективно протидіяти зовнішнім загрозам, а й формувати стратегії розвитку задля підвищення конкурентоспроможності.

Після детального вивчення підходів до визначення сутності «економічна безпека підприємства» можна зробити висновок, що дана економічна категорія базується на різних рівнях «економічної безпеки», яка перебуває на мікрорівні економічної безпеки, але забезпечення якої залежить від усіх інших рівнів, а отже, взаємопов'язане з ними. І оскільки вони є взаємопов'язані, то можна сказати, що економічна безпека підприємства – це один із рівнів економічної безпеки, а стан економічної безпеки підприємства – одна з найбільш чутливих характеристик його діяльності.

У зв'язку з бурхливим розвитком наукових досліджень нині існує велика кількість підходів до визначення поняття «економічна безпека підприємств». Розглянувши основні підходи до визначення природи економічної безпеки підприємства, пропонуємо розглянути їх відповідно до такої групи підходів: системний, комплексний, внутрішній, ресурсний і мотиваційний.

Представники сутнісного (іманентного) напряму розглядають «економічну безпеку підприємства» як стан підприємства, а точніше, іманентний век-

Таблиця 1

Ретроспектива визначення дефініції «економічна безпека»

Період, роки	Підходи до поняття «економічна безпека»
1904	Президент США Теодор Рузвельт вводить поняття «національна безпека»
1930-ті	Світова криза, економічна безпека стала предметом дослідження
1960-ті	Розпад колоніальної системи. Формування концепції економічної безпеки
1970-ті	Економічна безпека розглядається як важлива складова національної безпеки
1985	40-ва сесія Генеральної асамблеї ООН, ухвалення резолюції «Міжнародна економічна безпека»
1987	42-га сесія Генеральної асамблеї ООН, прийняття «Концепції міжнародної економічної безпеки»
1990-ті	Економічна безпека розглядається як критерій захищеності інформаційних ресурсів підприємства, автоматизація процесів управління
1991–1997	Забезпечення умов збереження своїх комерційних таємниць, інтелектуальної власності тощо
1998–1999	Захищеність діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища
1999–2001	Розгляд економічної безпеки підприємства з позиції окремих аспектів його господарської діяльності та її забезпечення на основі економіки знань
1999–2002	Виділення функціональних складових економічної безпеки підприємства на підставі переваг інноваційної економіки
2002–2005	Економічна безпека підприємства ототожнюється із ефективним його функціонуванням, а її забезпечення розглядається на основі нової економіки
2005–2012	Основною ідеєю виступає розгляд економічної безпеки підприємства залежно від галузевої приналежності. Розгляд економічної безпеки через призму різних видів управління організації з урахуванням тенденцій інтелектуальної економіки
2008–2017	Розгляд економічної безпеки з позиції формування різних видів потенціалів на підставі впровадження технологій цифрової економіки
2014–2020	Економічна безпека підприємства розглядається в аспекті наявності та необхідності забезпечення конкурентних переваг підприємства при розвитку постіндустріального суспільства
2021–...	Економічна безпека підприємства при неотехнологічному відтворенні при збалансуванні розвитку й оновленні виробничих відносин і продуктивних сил

Джерело: складено на основі [5; 13; 15].

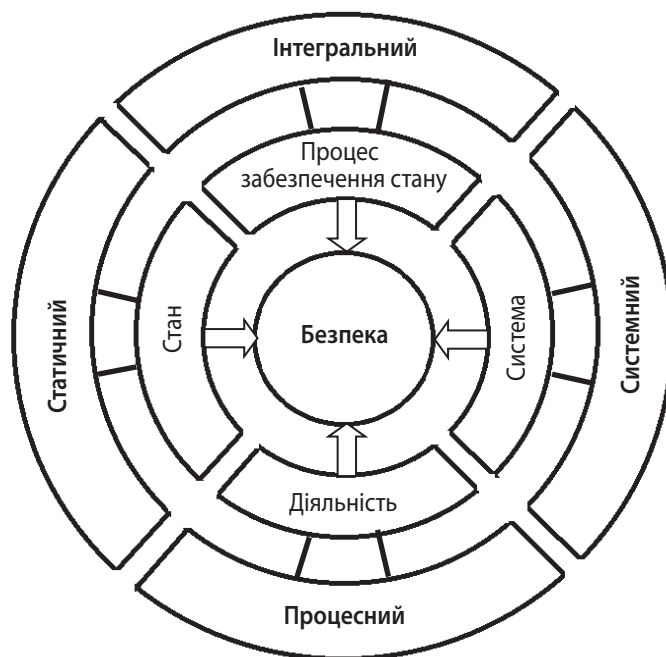

Рис. 1. Основні сучасні підходи до визначення дефініції поняття «безпека»

тор включає напрям визначення економічної безпеки підприємства через стан використання ресурсів, стан захисту прибутку, стан розвитку підприємства, стан економічної свободи та стан потенціалу підприємства. Системний підхід визначає сутність поняття «економічна безпека підприємства» як одну неподільну систему, що містить у собі два вектори розвитку: внутрішній і композитний. Композитний вектор представляє економічну безпеку підприємства як низку заходів щодо забезпечення або узгодження її різних рівнів. Згідно з ресурсно-орієнтованим підходом, економічна безпека підприємства має гарантувати збереження й оптимальне використання його ресурсів. Мотиваційний підхід ґрунтується на забезпеченні економічної вигоди в розвитку зацікавлених сторін і підприємств у майбутніх періодах.

Сутнісний підхід до визначення економічної безпеки підприємства полягає в дослідженні її залежно від умов та стану об'єкта. Як стан захищеності інтересів економічну безпеку підприємства розглядають Тульчинська С. О. Чорній Б. П. і Салоїд С. В., які вважають, що це «стан захищеності підприємства за рахунок своєчасного реагування на зміни умов середовища діяльності, який дозволяє зберігати стійкість і закладає умови до інтенсивного відтворення діяльності підприємства, взаємоузгодження його інтересів з інтересами стейкхолдерів у довгостроковому періоді.» [11, с. 19]. Інакше кажучи, цей підхід вказує, що економічна безпека підприємства має враховувати не тільки внутрішні аспекти його діяльності та прибутку, а й «інтереси його зовнішніх ділових партнерів». Це визначення вказує на зацікавленість зовнішніх зацікавлених сторін у відповідному рівні економічної безпеки та її вплив на розвиток економічної системи.

У роботі Шири Т. Б. під «економічною безпекою підприємства» розуміється «досягнення певного стану підприємства, який забезпечує йому здатність протидіяти несприятливим зовнішнім та внутрішнім впливам» [15]. Таким чином, підкреслюється, що економічна стабільність підприємств може протистояти негативним ефектам і викликам конкурентного середовища.

Системний підхід означає розгляд економічної безпеки як складної підсистеми господарської діяльності та забезпечення її оптимального функціонування, підтримання конкурентоспроможності на ринках. Науковці Яценко Н. М. і Михайлюк С. О. визначають, що «економічна безпека підприємства є підсистемою національної економічної безпеки та відображає економічний стан підприємства, сталий по відношенню до внутрішніх і зовнішніх змін фінансово-господарської діяльності, не пов'язаної з форс-мажорними обставинами» [16]. Згідно з цим трактуванням вчені досліджують економічну безпеку підприємств як «підсистему національної економічної безпеки», що володіє характеристиками, притаманними її унікальності та захисту підприємств у національному масштабі відповідно до регулятивних впливів за рівнями управління.

З точки зору ресурсного підходу економічну безпеку підприємства трактують Фень К. С. [12], Коваленко О. В. [5], які вважають, що така дефініція згідно з даним підходом стосується якості використання ресурсів, а також оптимізації перенаправлення їх між елементами та виробничими процесами, що при формуванні ресурсного забезпечення за даним критерієм сприятиме їх оптимізації також за постачальниками, періодами отримання сировини та матеріалів та їх

асортименту і методами оновлення, що дозволить підприємству розвиватись та створювати конкурентні переваги.

Комплексний підхід до визначення природи «економічної безпеки підприємства» охоплює дві основні царини: забезпечення економічної безпеки підприємства та узгодження економічної безпеки підприємства із іншими інститутами, що забезпечують діяльність підприємства. Наприклад, дослідниця Барташевська Ю. М. економічну безпеку підприємства називає «комплексом заходів, реалізація яких дає змогу забезпечувати економічну стабільність підприємства та його розвиток за невизначеності внутрішнього та зовнішнього середовища й ризику інвестиційної діяльності» [3, с. 190]. Ткаченко Т. П. зазначає, що «дана економічна категорія ґрунтується на комплектному багатогранному підході та включає в себе категорії «безпека», «небезпека» та «загроза» на різних рівнях, а її забезпечення залежить від взаємозв'язків цих категорій на різних визначених рівнях» [9]. Інакше кажучи, комплексний підхід характеризує економічну безпеку як обґрунтоване і всеосяжне поняття, що впливає на різні сфери підприємницької діяльності, їхній розвиток і стабільність, а також пов'язане з різними економічними категоріями.

Розглядаючи економічну безпеку з позиції мотиваційного підходу, Ковальчук А. М. визначає сутність економічної безпеки через «стан «захисності економічних інтересів» суб'єктів (у даному випадку підприємства), додаючи до класичного безпекового підходу категорію «економічні інтереси», яка в сучасних умовах господарювання виходить на «передову» не лише на особистому рівні» [17, с. 26]. Можна частково погодитись з даним твердженням, але, на нашу думку, воно є занадто вузьким. А розгляд економічної безпеки з позиції мотиваційного підходу слід робити на основі соціально-фінансового базису. Саме він лежить у основі формування безпеки особистості в сучасному суспільстві та формується на підприємстві під впливом поступового, але глобального впровадження основних постулатів онтологічної науки. Доцільно додати до даного підходу акцент на місце людського капіталу, рівня організаційної культури, системи мотивації підвищення продуктивності та якості праці в забезпеченні економічної безпеки. Так, вплив організаційної культури на зовнішнє та внутрішнє середовище підприємства включає в себе такі напрями, як вплив на споживачів, здатність до змін, мотивація персоналу, імідж підприємства, психологічна комфортність. Розвиток організаційної культури підприємства необхідно розглядати як обов'язковий атрибут поліпшення соціально-трудових відносин, що має значний вплив як на підвищення економічної ефективності підприємства, так і на сталий розвиток підприємства і реалізацію людського капіталу [2, с. 114].

Проаналізувавши всі вищенаведені підходи, доходимо висновку, що розгляд економічної безпеки при неотехнологічному відтворенні слід здійснювати за комплексним підходом. Таким чином будуть враховані основні аспекти визначення сутності економічної безпеки підприємства. Адже для забезпечення максимального рівня економічної безпеки кожній компанії необхідно буде врахувати особливості, розробити та впровадити власну систему економічної безпеки, яка буде визначена та структурована за компонентами, спрямованими на розвиток стратегічних напрямів.

На думку Єршової Н. Ю. зі співавторами, «в основу забезпечення економічної безпеки підприємства має бути покладена філософія стабільності та розвитку, яка враховує стратегічні перспективи та інтереси окремого суб'єкта на ринку. Розвиток підприємства і його економічна безпека безпосередньо пов'язані: якщо підприємство не досягає економічного розвитку, то втрачаються можливості до стійкості, адаптації до внутрішніх та зовнішніх умов» [4]. Зазначимо, що філософія стабільності є для підприємства найневдалішою з можливих, оскільки при формуванні стабільності відсутній розвиток, але він присутній у конкурентів. Тому ми розглядаємо лише сталий розвиток, який при збереженні постійності комплексних перетворень всіх елементів системи підприємства може створити такий стан підприємства, при якому внутрішній соціально-фінансовий базис стане запорукою формування високого рівня економічної безпеки підприємства.

Козаченко Г. В. і Пономарьов В. П. вказують, що «економічна безпека підприємства – це гармонізація в часі та просторі економічних інтересів підприємства із інтересами пов'язаних з ним суб'єктів зовнішнього середовища, що діють поза межами підприємства» [7]. Дане трактування, як і в нашому дослідженні, належить до комплексного підходу, але не враховує внутрішнього стану підприємства, його соціально-фінансового базису, а спрямовано на узгодження інтересів. Будь-який керівник ставить на вершину управлінської думки лише інтереси власного підприємства, а отже, узгоджувати їх з іншими суб'єктами господарювання краще з позиції сили. Оскільки «метою управління економічною безпекою підприємства як складної соціально-економічної системи на коєволюційній основі є захисність науково-технічної, технологічної, виробничої та кадрової складових підприємства як системи, що розвивається, від прямих (активних) і непрямих (пасивних) загроз і ризиків зі збереженням її цілісності» [8, с. 442].

Проаналізувавши наукові підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємства, зауважимо, що сукупність різних підходів дозволяє охарактеризувати її з різних сторін та як економічна категорія має такі характеристики:

- ✦ адаптивність до викликів та загроз, що вникають у конкурентному середовищі;
- ✦ безперервна та економічна ефективність функціонування підприємства;
- ✦ зацікавленість підприємства до забезпечення оптимального рівня економічної безпеки;
- ✦ гармонізація економічних інтересів підприємства з інтересами суб'єктів конкурентного середовища;
- ✦ економічна стабільність підприємства та його розвиток;
- ✦ ефективність нейтралізації негативних факторів;
- ✦ забезпечення захисту об'єктів та суб'єктів безпеки;
- ✦ сприяння уникненню, послабленню або локалізації небезпеки;
- ✦ захищеність потенціалу підприємства;
- ✦ збереження та поліпшення показників рентабельності та ліквідності;
- ✦ здатність своєчасно усунути різноманітні загрози в конкурентному середовищі;
- ✦ погодженість і збалансованість інтересів підприємства;
- ✦ протидія несприятливим зовнішнім і внутрішнім впливам;
- ✦ раціональне використання ресурсів;
- ✦ стабільність функціонування та динамічного науково-технічного та соціального розвитку підприємства.

«Відповідно до вказаних особливостей здійснення економічних і соціальних процесів можливих наслідків потребує формування передумов реалізації обґрунтованих стратегій за напрямками діяльності та відповідних цілей, які відображають залежність між перспективними елементами економічного потенціалу і функціональних стратегій. Їхнє забезпечення потребує підвищення життєвого рівня та платоспроможності населення, а також активізації на якісно новому підґрунті розвитку ринкової інфраструктури» [1, с. 42].

Економічна безпека підприємства також має бути поділена на коротко- та довгострокову перспективу, оскільки являє собою важливу здатність якомога ефективніше підтримувати діяльність підприємства й оптимізувати використання наявних ресурсів, а також є основою для забезпечення економічної стабільності. Вона є передумовою для розвитку підприємств у відповідь на ринкові умови та визначає напрямок, у якому розробляються довгострокові плани дій. Така відмінність також необхідна у зв'язку з тим, що в довгостроковій перспективі існує більше чинників ризику, які можуть негативно вплинути на економічну стабільність, і використання економічного потенціалу може стати нестабільним через коливання споживчого попиту та платоспроможності споживачів. Крім того, важливу роль віді-

грає структура та функціональний зміст загальної системи управління підприємством, а також місце стратегічного управління роздрібною та комерційною діяльністю.

«Передумовою формування стратегічного потенціалу підприємства є пошук нових інструментів, які можуть забезпечити гармонію між економічним зростанням та екологічною стійкістю для забезпечення економічної та екологічної безпеки. Ось чому формування стратегічного потенціалу підприємства має базуватися на правильному використанні ресурсів, який полягає у переробці майже будь-якого товару, що забезпечить подальше впровадження інноваційно-інвестиційних процесів та забезпечення безвідходного виробництва» [18].

Ефективна система адаптивного управління поєднує організаційну структуру відповідно до рівнів управління, регулює формування та постійність оновлення соціально фінансового базису, що приводить до підвищення ефективності підприємства та досягнення необхідного рівня економічної безпеки. Оскільки ресурсний потенціал підприємства є основою і передумовою для здійснення виробничо-господарської діяльності та прийняття ефективних рішень щодо оптимізації економічних ресурсів, вони мають ієрархічну взаємозалежність. Для ефективного формування економічної безпеки необхідно врахувати і людський капітал. Кожен сектор бізнесу має оцінити свої поточні та майбутні потреби у висококваліфікованих працівниках, які можуть реагувати на мінливі обставини, набуваючи відповідні професії та нові компетенції.

ВИСНОВКИ

Формування економічної безпеки слід розглядати як процес, що буде максимально якісним і позитивно вплине на потенціал підприємства, економічне зростання, фінансову стабільність та ефективність економіки і суспільства в розрізі його складових. У цьому контексті можна також визначити відмінність між наявними формами управління, які підприємство вже використовує для своєї комерційної та виробничої діяльності, та планованими, які необхідно створити для забезпечення своєї діяльності на певний період часу як частку адаптивного управління в періоді. Однак для того, щоб активніше використовувати ресурси у виробничому процесі, необхідно залучити правильні рушійні сили, такі як технологічні та економічні важелі, а також управлінські заходи та дії, спрямовані на підвищення ефективності виробництва, та розуміти загрози і небезпеки. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ареф'єв С. О. Адаптивний моніторинг стратегій формування антикризового потенціалу. *Вісник Ку-*

- ївського національного університету технологій та дизайну. Серія «Економічні науки». 2019. № 1. С. 39–48.
DOI: 10.30857/2413-0117.2019.1.4.
2. Ареф'єва О. В., Ареф'єв С. О. Управління організаційною культурою та розвитком як основа стабільної діяльності підприємства. *Економічний вісник*. 2020. № 3. С. 109–117.
DOI: <https://doi.org/10.33271/ebdut/71.109>
  3. Барташевська Ю. М. Економічна безпека підприємства: фактори впливу та шляхи забезпечення. *Економіка і суспільство*. 2016. № 7. С. 189–194. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/7_ukr/32.pdf
  4. Ершова Н. Ю. и др. Економічна безпека підприємства: науково-практичні аспекти обліково-аналітичного забезпечення / Ершова Н. Ю., Ткаченко М. О., Гаркуша В. О., Мірошник О. Ю., Новак-Калєєва Л. М. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2019. № 2. С. 142–149. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/49755/1/FKDPTP_2019_2_29_Yershova_Ekonomichna_bezpeka.pdf
  5. Коваленко О. В. Підходи до визначення поняття економічної безпеки підприємства. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Вип. 1. С. 65–72. URL: https://old-zdia.znu.edu.ua/gazeta/evzdia_2016_1_65.pdf
  6. Ковальчук А. М. Детермінанти забезпечення мотиваційного управління економічною безпекою підприємств в умовах стійкого розвитку. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія «Економічні науки»*. 2020. № 3. С. 98–107.
DOI: 10.30857/2413-0117.2020.3.8.
  7. Козаченко Г. В., Пономарьов В. П. Економічна безпека підприємств: сутність і передумови формування. *Теорія та практика управління у трансформаційний період*. 2001. Т. 3. С. 3–7.
  8. Прохорова В. В., Мушнікова С. А. Коеволюційна основа управління економічною безпекою підприємств. *Бізнес Інформ*. 2020. № 12. С. 440–445.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-12-440-445>
  9. Ткаченко Т. П. Генезис розвитку теорії економічної безпеки та системний підхід до її трактування. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2021. № 19. С. 20–25.
DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.19.2021.240451>
  10. Третяк В. В., Гордієнко Т. М. Економічна безпека: сутність та умови формування. *Економіка та держава*. 2010. № 1. С. 6–8. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2010/3.pdf
  11. Тульчинська С. О., Чорній Б. П., Салоїд С. В. Понятійно-категоріальний апарат теорії інвестування та економічної безпеки підприємств // Механізм оцінювання залучення інвестиційних ресурсів як засіб забезпечення економічної безпеки промислових підприємств : монографія. Київ, 2018. С. 9–35.
  12. Фень К. С. Джерельна база та сфери застосування дефініції «Економічна безпека підприємства». *Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. Серія «Економічні науки»*. 2016. Вип. 24. Ч. 3. С. 231–238.
  13. Фень К. С. Ретроспективний огляд поняття «економічна безпека». *Молодий вчений*. 2016. № 2. С. 98–102.
  14. Чистоклетов Л. Г. Безпека діяльності суб'єктів господарювання як об'єкт адміністративно-правового забезпечення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 5. С. 163–168. URL: http://lsej.org.ua/5_2015/46.pdf
  15. Шира Т. Б. Теоретичні аспекти забезпечення економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2014. Вип. 24.2. С. 361–366.
  16. Яценко Н. М., Михайлюк С. О. Регіональна економічна безпека у контексті національної економічної безпеки. *Наукові праці Донецького державного технічного університету. Серія «Економічна»*. 2001. Вип. 37. С. 78–82.
  17. Ковальчук А. М. Імперативи структуризації системи економічної безпеки підприємства в адаптивних умовах розвитку. *Znanstvena Misel*. 2020. Iss. 49. Vol. 1. P. 25–27.
  18. Kuzior A., Arefieva O., Poberezhna Z., Ihumentsev O. The Mechanism of Forming the Strategic Potential of an Enterprise in a Circular Economy. *Sustainability*. 2022. Vol. 14. Iss. 6. Art. 3258.
DOI: <https://doi.org/10.3390/su14063258>

Науковий керівник – Ареф'єва О. В., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки повітряного транспорту Національного авіаційного університету (м. Київ)

REFERENCES

- Arefiev, S. O. "Adaptyvnyi monitorynh stratehii formuvannya antykrizovoho potentsialu" [Adaptive Monitoring of Strategies for Building Anti-crisis Potential]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu tekhnologii ta dizainu. Seriya «Ekonomiczni nauky»*, no. 1 (2019): 39-48. DOI: 10.30857/2413-0117.2019.1.4
- Arefieva, O. V., and Arefiev, S. O. "Upravlinnia orhanizatsiinoiu kulturoiu ta rozvytkom yak osnova stabilnoi diialnosti pidpriemstva" [Management of Organizational Culture and Development as a Basis for Stable Enterprise Activity]. *Ekonomicnyi visnyk*, no. 3 (2020): 109-117.
DOI: <https://doi.org/10.33271/ebdut/71.109>
- Bartashevskaya, Yu. M. "Ekonomiczna bezpeka pidpriemstva: faktory vplyvu ta shliakhy zabezpechennia" [The Economic Security: Factors of Influence and Ways of Support]. *Ekonomicna i suspilstvo*, no. 7 (2016): 189-194. https://economyandsociety.in.ua/journals/7_ukr/32.pdf
- Chystokletov, L. H. "Bezpeka diialnosti subiektiv hospodariuvannia yak obiekt administratyvno-pravovoho zabezpechennia" [Safety of Entities as the Object of Administrative and Legal Support]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, no. 5 (2015): 163-168. http://lsej.org.ua/5_2015/46.pdf
- Fen, K. S. "Dzherelna baza ta sfery zastosuvannia defynitsii «Ekonomiczna bezpeka pidpriemstva»" [Source Base and Application Fields of "Enterprise Economic Security" Definition]. *Zbirnyk naukovykh prats Podilskoho derzhavnogo ahrarno-tekhnicnoho universytetu. Seriya «Ekonomiczni nauky»*, vol. 3, no. 24 (2016): 231-238.

- Fen, K. S. "Retrospektyvnyi ohliad poniattia «ekonomichna bezpeka»" [Retrospective Review of the Concept of "Economic Security"]. *Molodyi vchenyi*, no. 2 (2016): 98-102.
- Kovalchuk, A. M. "Determinanty zabezpechennia motyvatsiinoho upravlinnia ekonomichnoi bezpekoiu pidpriemstv v umovakh stiikoho rozvytku" [Determinants of Ensuring Motivational Management of Enterprise Economic Security in the Context of Sustainable Development]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu tekhnolohii ta dizainu. Seriiia «Ekonomichni nauky»*, no. 3 (2020): 98-107.
DOI: 10.30857/2413-0117.2020.3.8
- Kovalchuk, A. M. "Imperatyvy strukturyzatsii systemy ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva v adaptivnykh umovakh rozvytku" [The Imperatives of Structuring an Enterprise Economic Safety System in an Adaptive Development Environment]. *Znanstvena Misel*, vol. 1, no. 49 (2020): 25-27.
- Kovalenko, O. V. "Pidkhody do vyznachennia poniattia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva" [Approaches to the Definition of Economic Security of Enterprise]. *Ekonomichnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii*, iss. 1 (2016): 65-72. https://old-zdia.znu.edu.ua/gazeta/evzdia_2016_1_65.pdf
- Kozachenko, H. V., and Ponomaryov, V. P. "Ekonomichna bezpeka pidpriemstv: sutnist i peredumovy formuvannia" [Economic Security of Enterprises: The Essence and Prerequisites of Formation]. *Teoriia ta praktyka upravlinnia u transformatsiinyi period*, vol. 3 (2001): 3-7.
- Kuzior, A. et al. "The Mechanism of Forming the Strategic Potential of an Enterprise in a Circular Economy". *Sustainability*, art. 3258, vol. 14, no. 6 (2022).
DOI: <https://doi.org/10.3390/su14063258>
- Prokhorova, V. V., and Mushnykova, S. A. "Koevoliutsiina osnova upravlinnia ekonomichnoi bezpekoiu pidpriemstv" [The Coevolution Basis of the Economic Security Management of Enterprises]. *Biznes Inform*, no. 12 (2020): 440-445.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-12-440-445>
- Shyra, T. B. "Teoretychni aspekty zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva" [The Theoretical Aspects of Economic Security]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy*, no. 24.2 (2014): 361-366.
- Tkachenko, T. P. "Henezys rozvytku teorii ekonomichnoi bezpeky ta systemnyi pidkhid do yii traktuvannia" [The Genesis of the Development of Economic Security Theory and a Systemic Approach to Its Treatment]. *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut»*, no. 19 (2021): 20-25.
DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.19.2021.240451>
- Tretiak, V. V., and Hordiienko, T. M. "Ekonomichna bezpeka: sutnist ta umovy formuvannia" [Economic Security: Essence and Conditions of Formation]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 1 (2010): 6-8. http://www.economy.in.ua/pdf/1_2010/3.pdf
- Tulchynska, S. O., Chornii, B. P., and Saloid, S. V. "Poniatiino-katehorialnyi aparat teorii investuvannia ta ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv" [Conceptual-categorical Apparatus of the Theory of Investment and Economic Security of Enterprises]. In *Mekhanizm otsiniuvannia zaluchennia investytsiinykh resursiv yak zasib zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky promyslovykh pidpriemstv*, 9-35. Kyiv, 2018.
- Yatsenko, N. M., and Mykhailiuk, S. O. "Rehionalna ekonomichna bezpeka u konteksti natsionalnoi ekonomichnoi bezpeky" [Regional Economic Security in the Context of National Economic Security]. *Naukovi pratsi Donetskoho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu. Seriiia «Ekonomichna»*, no. 37 (2001): 78-82.
- Yershova, N. Yu. et al. "Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: nauково-praktychni aspekty oblikovo-analitychnoho zabezpechennia" [Economic Security of the Enterprise: Scientific and Practical Aspects of Accounting and Analytical Support]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky*, no. 2 (2019): 142-149. http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/49755/1/FKDPTP_2019_2_29_Yershova_Ekonomichna_bezpeka.pdf